

Nr 316

Av herr **Källqvist m. fl.**, *om elevantalet i vissa av folkskolans klassavdelningar, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 378 i Andra kammaren)

Vilken vikt klassernas storlek tillmäts för undervisningen och elevernas sociala fostran har visats genom ett par undersökningar. I Bengt Ramunds undersökning för skolberedningens räkning om elevrekrytering m. m. i kommunal flickskola och praktisk realskola (stencil I 290) ingår en lärarenkät (tabell VII:2). Denna enkät berör även lärare på allmän realskollinje. Bl. a. ställer man där frågan: »Vilka omständigheter i denna skolform anser ni bidra mest till den arbetsvolym ni har som lärare här?» Tolv svarsalternativ angavs. Det visade sig att lärarna från alla tre utbildningsformerna — kommunal flickskola, praktisk realskola och allmän realskollinje — satte alternativet »klasserna alltför stora» främst. Lektor Ingvar Johannesson har för skolberedningen gjort undersökningar om differentiering och social utveckling (SOU 1960: 42). Han har därvid bl. a. studerat den roll klassernas storlek spelar för de sociala kontakterna inom klassen. Ur detta avsnitt må citeras följande sammanfattning (s. 128):

Elevantalet i klassen har en fundamental betydelse för interaktionen. Det visar sig att elevernas intima kontakter i regel är begränsade till ett litet urval av kamraterna, och detta urval är relativt beroende av klassens elevantal. När elevernas antal förhöjes ökas antalet parrelationer med en starkt stigande progression, så att när elevantalet i klassen blir större, reduceras de sociala kontaktmöjligheterna i stigande grad. Ett lägre elevantal i klassen underlättar möjligheterna och ökar tillfällena till intimare social kontakt.

Andra undersökningar med delvis avvikande resultat har inte kunnat jäva konstaterandet att en sänkning av elevantalet i klasserna av lärarna upplevs som den angelägnaste skolreformen. I denna motion framför vi några av de förslag som skolöverstyrelsen i årets petita med kraft understrukit som nödvändiga samt vissa synpunkter på länskolnämndernas möjligheter att »kapa topparna». Med hänsyn till att skolberedningen inom kort väntas framlägga förslag beträffande den nioåriga grundskolans organisation, som intimt påverkar undervisningsavdelningarnas storlek, har vi däremot avstått från att ta upp frågan i hela dess vidd. Först 1962 års riksdag torde mot bakgrunden av det då tillgängliga utredningsmaterialet kunna bedöma möjligheterna att uppgöra en samlad plan för generell minskning i samtliga skolformer.

Enligt 10 § och 2 mom. folkskolestadgan må i träslöjd, metallslöjd och därmed jämförliga slöjdarter ävensom i textilslöjd anordnas det antal undervisningsgrupper som erhålles då det sammanlagda elevantalet i dessa slöjdarter vid skolan delats med 15. Uppstår därvid en rest på minst 10, må ytterligare en grupp anordnas. I olika sammanhang har väckts förslag om en ändring av dessa bestämmelser för gruppindelning i slöjd vid folkskolan och på försöksskolans årskurser 3—6, senast av skolöverstyrelsen i petita för budgetåret 1961/62. Det har därvid redovisats att de nuvarande bestämmelserna är restriktiva och bidrager till att hålla slöjdgrupperna alltför stora. De olägenheter som därigenom förorsakats har kommunerna dock i någon mån sökt eliminera och sålunda på egen bekostnad upprättat slöjdavdelningar utöver de statsbidragsberättigade. Att så skett beror på att det har stor betydelse för en god organisation av undervisningen att utgå från läraravdelningen vid gruppindelningen för slöjd. Därigenom uppkommer fler slöjdgrupper än om utgångspunkten för denna indelning är skolans hela elevantal. Då lägsta talet för delning i två slöjdgrupper är 25, kan slöjdgruppen komma att omfatta 24 elever. Ett så stort antal slöjdande elever rymmes sällan i skolornas slöjdlokaler och kan icke gärna handledas av en enda lärare. Det vore till stor fördel om resttalet för delning i två grupper kunde sänkas från 10 till 5, varigenom slöjdgruppen icke skulle kunna omfatta mer än 19 elever.

I punkt 1 av tilläggsbestämmelserna till gällande timplaner för realskolan medges viss rätt till uppdelning av klass eller klassavdelning vid undervisning i modersmålet under en veckotimme i de klasser, i vilka undervisningen i ämnet börjar. Kungl. Maj:t har emellertid meddelat den besparingsföreskriften, att denna uppdelning, om särskilda kostnader för statsverket därav föranledes, icke må tillämpas förrän Kungl. Maj:t gett tillstånd därtill.

Kungl. skolöverstyrelsen har i petita för budgetåret 1961/62 föreslagit, att den meddelade besparingsföreskriften i vissa fall nu måtte hävas och att den avsedda uppdelningen måtte genomföras i första klassen av den treåriga realskolan och därtill i årskurs 7 i försöksskolan, icke minst för att därigenom ämnet modersmålet skulle beredas en bättre ställning.

I princip får samma sak anses gälla på motsvarande stadium i alla skolformer. Icke heller torde det vara lämpligt att inom den obligatoriska skolan gör åtskillnad på modersmålets ställning i försöksskolan och i folkskolan. Motsvarande åtgärder bör därför genomföras även i årskurs 7 av folkskolan.

I folkskolan har de förstärkningsanordningar som gällt för ämnet engelska i årskurs 5 och 6 visat sig ha varit till stort gagn för undervisningen. Det får därför anses motiverat att införa motsvarande förstärkningsanordning för modersmålet i årskurs 7 i folkskolan och försöksskolan samt första klassen av treåriga realskolan.

En annan delreform, som enligt vår mening inte heller bör anstå, gäller elevantalet i realskolans högsta klass. Enligt läroverksstadgans § 44 mom. 3 skall delningstalet i denna klass utgöra 30, men genom särskild bestämmelse i regleringsbrev har undantag gjorts från bestämmelsen så att ett elevantal av 36 erfordras för delning av realskolans högsta klass. Denna bestämmelse bör nu undanröjas.

Statsutskottet har i fjol i sitt utlåtande nr 8 enhälligt anvisat vägar för att inom ramen för gällande författningar »kapa topparna», d. v. s. nedbringa antalet elever i de allra största klasserna. I Aktuellt från Skolöverstyrelsen nr 47/1960 redovisas att nämnda anvisningar redan från och med läsåret 1960/61 kunnat utnyttjas i ett ej obetydligt antal fall. Sålunda anges i en tabellarisk uppställning att 48 avdelningar av klasstyp a och 59 avdelningar av klasstyp A nytillkommit genom utnyttjande av de anvisade åtgärderna. Det förefaller motionärerna möjligt att gå vidare på den inslagna vägen så att länskolnämnderna beredes möjlighet att sedan klassuppdelning skett enligt gällande bestämmelser undantagsvis nyuppdelning må ske för klasser med över 32 elever i folkskola och högre skolor, där särskilda förhållanden (exempelvis på grund av medeltalsbestämmelsernas slumpartade utfall, upprepade lärarbyten på grund av lärares sjukdom eller vikariatförordnanden, påtaglig nedgång i undervisningsresultaten eller stark tillströmning av nyinflyttade elever) gör det påkallat med en ändring.

Statsutskottet har vid sin behandling av fjolårets förslag och med då meddelade anvisningar om möjligheterna att kapa topparna inom folkskoleväsendet ej funnit det nödvändigt att uppräknat det allmänna driftbidraget med hänsyn till dess karaktär av förslagsanslag och den osäkerhetsmarginal som vidlåder anslag av denna storleksordning. Motionärerna har ej heller beträffande ovan angivna förslag funnit det nödvändigt att göra någon sådan uppräknat.

Med stöd av det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna att enligt riksdagens uppfattning

dels i A-klasser samt B 1-klasser, anordnade vid A-skolor, i folkskolans årskurs 3 och högre, samt i försöksskolans årskurs 3—6 klassavdelningen skall utgöra utgångspunkten för uppdelning i slöjdgrupper,

dels lägsta talet för delning i två grupper sänkes från 25 till 20,

dels i första klassen av den treåriga realskolan samt i årskurs 7 av folkskolan och försöksskolan antalet lärartimmar — utan ändring av antalet elevtimmar — måtte ökas med en i ämnet modersmålet, om elevantalet i klassen uppgår till högst 21.

dels delningstalet i realskolans högsta klass skall utgöra 30,

dels länskolnämnderna (skolöverstyrelsen) måtte befullmäktigas att då särskilda skäl därtill är medgiva upprättande av ny klassavdelning; samt

att riksdagen måtte medgiva att i den utsträckning medel erfordras för dessa åtgärders genomförande under budgetåret 1961/62 kostnaderna påföres åttonde huvudtiteln under rubrikerna Bidrag till driften av folkskolor m. m. och Allmänna läroverken: Avlöningar.

Stockholm den 26 januari 1961

Eric Källqvist

Martin Widén

Thorsten Larsson